

**Passages uit mijn boek:
'1940 – 1945 De oorlog van mijn jeugd'
(Jongeren en het dagelijks leven in de Tweede Wereldoorlog)**

**Het meisje met de gele ster
(Aan het woord is Cor Jonker, 16 jaar in 1942)**

'In 1940 waren we in Haarlem komen wonen, in een groot winkelpand. Met vijf kinderen en een hond. Door die winkel kwamen we in contact met ouders en kinderen. Zo kwam ik een aardig meisje tegen, met wie ik wel eens ging wandelen en de hond uitlaten. Het was een mooi, donkerharig meisje met bruine ogen. Toen ik weer eens had afgesproken, ontdekte ik een gele ster op haar jas. Er stond Jood op gedrukt, maar ik kende dat woord niet. Ik kreeg wel in de gaten dat zij zich er een beetje voor schaamde. Maar we spraken nergens over.

Nu was het kermis in de stad en daar zouden we met andere kinderen naar toegaan. De kermis was op de Grote Markt en om daar te komen moesten we via het Kenaupark lopen. Toen we het park in wilden gaan, bleef ze staan. Ze vertelde dat ze niet door het park mocht lopen. Ze wees mij het bord waarop stond: 'Verbooden voor Joden!' Ik was 14 jaar en begreep er niets van.

Toen zijn we maar via een andere route gegaan om toch bij de kermis te komen. Maar de kermis was ook verboden voor Joden! Dus terug naar huis. Ze heeft er verder niet over gesproken. Veel later ben ik erachter gekomen wat dit allemaal inhield. En wat dit meisje doormaakte en hoe ze werd vernederd.

Een paar dagen later kwam ze mij vertellen dat haar gezin ging verhuizen. Naar Amsterdam. Ik heb ze zien vertrekken – vader, moeder en Bina. Alle drie met een koffertje. Dramatisch. Pas een paar jaar geleden ben ik naar het Joods Historisch Museum geweest en heb daar in één van die herdenkingsboeken gelezen dat Bina Risman in Auschwitz in 1942 is overleden'.

**Opeens was Esther verdwenen
(Aan het woord is Rietje Pronk, elf jaar toen de oorlog uitbrak)**

Ons gezin woonde in een buurt van Den Haag waar veel joden woonden. Ook mijn grootmoeder had Joodse burenen. Die woonden daar al 40 jaar. In 1942 kwamen de burenen, een man en vrouw, afscheid nemen van mijn oma. Oma begon te huilen waarop de buurvrouw verbaasd zei: 'Maar u hoeft toch niet te huilen. Wij komen weer snel terug.'

De Joodse bewoners die bijna allemaal weg moesten waren ervan overtuigd dat ze alleen maar tijdelijk voor de Duitsers moesten werken. En dan weer snel naar huis mochten. Later hoorden wij dat de meeste joden vergast werden.

In de buurt leerde ik een joods meisje kennen, Esther. Een schatje waaraan je niets bijzonders merkte, behalve dan de Jodenster op haar jasje. Op een dag ben ik naast

haar gaan lopen en heb haar een arm gegeven. Niet dat ze aan haar lot werd overgelaten maar ik kon niet uitstaan dat zij met een ster moest lopen.

Ze woonde in een zijstraat vlak bij station Hollands Spoor. Ik ben nog een keer met haar meegelopen naar huis. Omdat ze niemand in hun woning mocht toelaten, moest ik beneden bij de deur op haar wachten. Maar opeens was Esther dus verdwenen. Kort geleden heeft een kennis uitgezocht wat er met haar is gebeurd. Nou ja, wat ik verwachtte: ze is vergast.

Een maaltje aardappels

(Aan het woord is Jeanne Snoek, acht jaar toen de oorlog uitbrak)

Als lederwaren-winkelier had vader goede contacten met Joodse ondernemers. Zo bezocht hij vaak Joodse leveranciers. Voor korte tijd zat er een Joodse man bij ons ondergedoken, te wachten op een beter adres. Vanwege de contacten van mijn vader met de ondergrondse was het huisvesten van Joden een te groot risico.

We zijn door het oog van de naald gekropen. Mijn ouders hadden vrienden in Oud Beijerland en met hen werd altijd geruild. Leren tassen, portefeuilles en andere dingen uit de winkel, bijna altijd tegen aardappels. Af en toe kwam er een wagen vol aardappels voorrijden. Eigenlijk kon dat niet en je moest uitkijken dat mensen zich gingen afvragen hoe dat kon: zij hadden bijna niets en al helemaal geen aardappels. En dan werden hier forse voorraden afgeleverd. Maar daar werd ruim mee omgegaan.

Zo ontmoette vader eens een oude Joodse schoolvriend die er zó uitgehongerd uitzag dat hij hem mee naar huis nam voor een maaltje aardappels. Die man stond ervan versteld dat wij hem dat konden geven.

We hebben veel voedsel uitgedeeld, vooral in de Hongerwinter. Mensen vielen dood neer, ik heb het zien gebeuren. Dat was het meest afschuwelijke dat in mijn herinnering is gebleven.

Mensen die niet meer konden en bij ons terecht kwamen, hielpen wij natuurlijk. Zo behoorde het tot mijn taak om elke dag eten te brengen naar een Joods ouder echtpaar. De vrouw stond dan aan de deur te wachten tot ik met het eten kwam. Op een keer, toen ik mee naar binnen liep, bleek de man dood op bed te liggen. De vrouw was duidelijk aan het dementeren en begreep niet wat er aan de hand was. Ik vertelde dat thuis waarna mijn vader direct maatregelen nam.

Zijn ouders hebben het niet overleefd

(Aan het woord is Sylvia van Meerloo, 16 jaar in 1944).

In 1944 was ik zestien jaar en ik maakte kennis met een Joods vriendje. Leo Cohen heette hij. Heel onschuldig in die tijd. Je liep wat met elkaar op, maakte een praatje op straat, dat soort dingen. Ondanks zijn afkomst en zijn naam zei hij dat hij helemaal geen jood was. Hij weigerde ook een Jodenster te dragen. Op een keer stonden we met nog een vriend op de tram te wachten. Er kwam een Duitse soldaat aangelopen die iets wilde vragen. Leo trok wit weg. Ik dacht, nu is het gebeurd met hem. Maar de

soldaat wilde gewoon de weg vragen. Er gebeurde niets. En wij spraken nergens over... Iedereen wist hoe gevaarlijk het was om als Jood geen ster te dragen. Maar hij had geluk, niemand verraadde hem.

Toen kwam de winter van 1944: samen met een vriendin droegen wij een klein steentje bij aan het verzet. In november hoorden wij dat er razzia's zouden komen. Niet om Joden op te pakken. In 1944 waren de meeste Joodse Nederlanders al opgepakt, gedeporteerd en vermoord. In dat jaar ging het de Duitsers om jongens en mannen. Die werden naar Duitsland gestuurd om daar te werken. Daar waren de Duitsers in 1944 nog actief mee bezig.

Via de ondergrondse kregen we dit soort informatie. In de nacht hebben we briefjes in de brievenbussen gedaan, om hen te wijzen op dat gevaar. Maar op straat liepen we met onze tas met briefjes langs een huis waarin Duitsers zaten. Een paar stonden voor de deur en hielden iedereen aan. Wij dus ook. Op zo'n moment gaat je hart tekeer. We maakten een praatje en gelukkig mochten we doorlopen. Behoorlijk angstig allemaal. Opnieuw had Leo geluk.

In mei 1945 was het voorbij. Ik ben Leo Cohen kort na de bevrijding nog tegen gekomen. Hij heeft het gered maar zijn ouders hebben het niet overleefd....

Naschrift

Eén van de jongeren in de oorlog vertelt (Aan het woord is Jacques Plomp, 17 jaar in 1940)

Boven 's Molenaarsbrug in Alphen aan den Rijn zag ik die Duitse vliegtuigen. We stonden met meerdere kijkers op die oude brug over de Rijn te kijken. Een zwerm vliegtuigen ging over ons heen. Er werd nauwelijks over gesproken. De meeste mensen geloofden niet dat er oorlog zou komen. Maar nu was het toch serieus. Maar wat dat nou inhield, oorlog, dat wisten we toen nog niet goed. Op mijn leeftijd las je geen kranten en thuis of op school werd er niet over gesproken.

Die lucht vol vliegtuigen aan het begin van de oorlog, de kans om opgepakt te worden, al die Duitsers in het land, dat alles maakte mij toch wel bang. Vader was niet zo bang. Ik hoor het hem nog zeggen, we zien wel hoe het gaat. De meeste mensen zeiden soortgelijke dingen, zeker toen iedereen merkte dat er na het bombarderen van Rotterdam relatief weinig gebeurde.

Na een chaotische tijd zwegen op 5 mei 1945 eindelijk voorgoed de sirenes: 'het was voor mij het moment waarop het licht weer aanging'.

Die uitspraak brengt het verschil tussen oorlog en vrede perfect in beeld.